

VERGİ HUKUKUNDA UZLAŞMA KURUMUNA YENİ BİR YAKLAŞIM: ALTERNATİF YÖNTEMLER

Dr. İskender Emrah KARAKAŞ

PALME
YAYINEVİ

VERGİ HUKUKUNDA UZLAŞMA
KURUMUNA YENİ BİR YAKLAŞIM:
ALTERNATİF YÖNTEMLER

Dr. İskender Emrah KARAKAŞ

Ankara, 2024

PALME YAYINLARI: 2723

VERGİ HUKUKUNDA UZLAŞMA KURUMUNA YENİ BİR YAKLAŞIM:

ALTERNATİF YÖNTEMLER – Dr. İskender Emrah KARAKAŞ

Palme Yayınevi©2024

Yayıncı Sertifika No : 49844

Yayına Hazırlama : PALME Dizgi-Grafik Birimi

ISBN : 978-625-6154-20-9

Baskı : Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

Basımevi Sertifika No: 47479

Bu eser Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Maliye Anabilim Dalı doktora tezi olarak hazırlanmış ve jüri üyeleri Prof. Dr. Selda AYDIN (Danışman), Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ (Üye), Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL (Üye), Doç. Dr. İsmail ENGİN (Üye) ve Doç. Dr. Eda YEŞİL (Üye) önünde 11/06/2024 tarihinde savunularak kabul edilmiştir. Tezde ileri sürülen görüşler yazarına ait olup, Enstitü bu görüşlerden dolayı hiçbir sorumluluk kabul etmez.

Kitapta yer alan yazı, resim ve şekil 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kısmen ya da tamamen basılamaz, dolaylı dahi olsa kullanılamaz, teksir, fotokopi ya da başka bir teknikle çoğaltılamaz. Her hakkı saklıdır, PALME YAYINEVİ'ne aittir.

Kütüphane Bilgi Kartı

İskender Emrah KARAKAŞ

VERGİ HUKUKUNDA UZLAŞMA KURUMUNA YENİ BİR YAKLAŞIM:

ALTERNATİF YÖNTEMLER

1. Basım. 200 s. 18 x 24 cm, Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-6154-20-9

GENEL DAĞITIM

PALME
YAYINEVİ

Merkez:

A. Adnan Saygun Caddesi,
No.: 10/1 Sıhhiye/ANKARA
Tel.: 312 433 37 57
Faks: 312 433 52 72

Şube 1:

Olgunlar Sokak, No.: 4/5,
Bakanlıklar/ANKARA
Tel. : 312 417 95 28
Faks : 312 419 69 64

Şube 2:

Kazım Dirik Mahallesi, Ankara Caddesi,
No.: 259/C, Bornova/ZMİR
Tel. : 232 343 10 77
Faks : 232 343 10 78

bilgi@palmeyayinevi.com

www.palmeyayinevi.com

ÖNSÖZ

Hayatın her alanında ortaya çıkabilen uyuşmazlıklar vergilendirme alanında da kendini göstermektedir. Vergi uyuşmazlıkları olarak adlandırılan bu durumlar hem idari hem de yargısal alanlarda çözüme kavuşturulabilmektedir. Ancak yargısal çözüm yolları gerek zaman gerekse de mali yönden birtakım olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzlukların giderilebilmesi için idari çözüm yolları ya da farklı bir ifadeyle barışçıl çözüm yolları giderek önem kazanmaktadır.

Vergilendirme alanında meydana gelen uyuşmazlıklar, ülke uygulamalarına bakıldığında farklılık göstermekle birlikte genel itibariyle barışçıl yöntemlerle çözülmeye çalışılmaktadır. Bu noktada uzlaşma ve arabuluculuk gibi uygulamalar ön plana çıkmakta ve idari çözüm yolları bu yöntemler etrafında şekillenmektedir. Türkiye’de de sıklıkla eleştiri konusu olan uzlaşma kurumu çalışmada farklı kriterler (hukuki, idari, ekonomik ve sosyal) bağlamında değerlendirilmiş ve oyun teorisi ile uzlaşma kurumunun etkinliği analiz edilmiştir. Mevcut hali ile özellikle yasallık ve adalet ilkelerine aykırı olduğu gerekçesi ile eleştiri konusu olan uzlaşma kurumunun yenilenmesi ve güncel uygulamaların sisteme dâhil edilmesi son derece önem arz etmektedir.

Bu çalışma, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Anabilim dalında “VERGİ HUKUKUNDA UZLAŞMA KURUMUNA YENİ BİR YAKLAŞIM: ALTERNATİF YÖNTEMLER” adıyla sunulan doktora tezinin oy birliği ile kabul edilmiş halidir.

Çalışmam boyunca beni her zaman yüreklendiren, destekleyen ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeklerini esirgemeyen başta tez danışmanım Prof. Dr. Selda AYDIN’a süreç boyunca katkıları ile farklı bakış açıları kazanmamı sağlayan Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ ve Doç. Dr. İsmail ENGİN’e; önerileri ile beni yönlendiren Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL ve Prof. Dr. Eda YEŞİL’e teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında yanımda olan ve beni her konuda destekleyen, sevgisini esirgemeyen anneme, özel ve akademik hayatımda zorlukları aşmamı sağlayan babama, sadece kardeşim değil aynı zamanda arkadaşım ve sırdaşım olan kız kardeşime, son olarak stresli zamanlarımı aşmamı sağlayan oyun arkadaşım yeğenim Bartu’ya teşekkürü borç bilirim, şüphesiz ki onlar olmasaydı hem bu çalışma olmaz hem de ben buralara kadar gelemezdim.

Dr. İskender Emrah KARAKAŞ
Ankara, Ağustos 2024

İÇİNDEKİLER

TABLoların LİSTESİ	IX
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	X
GRAFİKLERİN LİSTESİ	XII
KISALTMALAR	XII

1. UYUŞMAZLIK KAVRAMI İLE VERGİ UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜNDE UZLAŞMA MÜESSESESİ VE ALTERNATİF UYUŞMAZLIK YÖNTEMLERİ	1
1.1. Çatışma, Anlaşmazlık ve Uyuşmazlık Kavramları	1
1.2. Uyuşmazlık Türleri	3
1.3. Vergi Uyuşmazlığı Kavramı ve Vergi Uyuşmazlığını Ortaya Çıkartan Etkenler	5
1.4. Vergi Uyuşmazlıklarının Çözümünde Barışçıl Mekanizmalar	7
1.4.1. Uzlaşma	8
1.4.2. Hataların Düzeltilmesi	11
1.4.3. Pişmanlık ve İslah	12
1.4.4. Cezalarda İndirim	13
1.4.5. İzaha Davet	13
1.4.6. Alternatif Uyuşmazlık Yöntemleri	14
1.4.6.1. Arabuluculuk	16
1.4.6.2. Müzakere	33
1.4.6.3. Tahkim	35
1.4.6.4. Ombudsman (Kamu Denetçiliği Kurumu)	36
1.4.6.5. Karşılıklı Anlaşma Usulü	38
1.4.6.6. Özel Yargılama	39
1.4.6.7. Arabuluculuk – Tahkim	39
1.4.6.8. Erken Tarafsız Ön Değerlendirme	40
1.4.6.9. Kısa Duruşma / Yargılama	41
2. TÜRKİYE’DE UZLAŞMA MÜESSESESİ VE SEÇİLMİŞ ÜLKE UYGULAMALARI	28
2.1. Türk Vergi Hukukunda Uzlaşma Uygulamasının Tarihçesi	28
2.2. Uzlaşmanın Türk Vergi Hukuku İçerisindeki Uygulanması	29
2.2.1. Tarhiyat Öncesi Uzlaşma (TÖU)	29
2.2.1.1. Tarhiyat Öncesi Uzlaşmanın Kapsamı	30
2.2.1.2. Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Komisyonları	30

2.2.1.3. Uzlaşma Talep Süresi ve Uzlaşma Daveti	31
2.2.1.4. Uzlaşma Görüşmeleri	32
2.2.1.4.1. Uzlaşmanın Sağlanması	32
2.2.1.4.2. Uzlaşma Görüşmelerine Katılmamak ve Uzlaşmanın Sağlanamaması	32
2.2.2. Tarhiyat Sonrası Uzlaşma (TSU)	33
2.2.2.1. Tarhiyat Sonrası Uzlaşmanın Konusu ve Kapsamı	34
2.2.2.2. Uzlaşmaya Başvuru Şartları ve Şekli	34
2.2.2.3. Uzlaşma Başvuru Nedenleri	35
2.2.2.3.1. Kanun Hükümlerine Yeterince Nüfuz Edilememesi	35
2.2.2.3.2. Mükellefin Yanılması ve İdarenin Görüşünü Değiştirmesi	36
2.2.2.3.3. Vergi Hatalarının ve Maddi Hataların Varlığı	36
2.2.2.3.4. İdare ile Yargı Arasında Görüş Farklılıkları	37
2.2.2.4. Uzlaşma Komisyonları ve Komisyonların Yetki Sınırları	37
2.2.2.5. Uzlaşma Talebinin İncelemesi ve Uzlaşma Görüşmeleri	41
2.2.2.6. Uzlaşma Görüşmeleri	41
2.2.2.6.1. Uzlaşmanın Sağlanması	42
2.2.2.6.2. Uzlaşmanın Sağlanmaması	42
2.2.2.7. Uzlaşma ve Vergi Mahkemelerinde Dava Açma	43
2.2.2.8. Uzlaşma Sonrası Ödeme Zamanı	44
2.2.2.9. Uzlaşma Konusu Yapılabilecek ve Yapılamayacak Cezalar	44
2.2.3. Merkezi Uzlaşma Komisyonu ve Vergi Daireleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu	45
2.2.3.1. Merkezi Uzlaşma Komisyonu	45
2.2.3.2. Vergi Daireleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu	46
2.2.4. Tarhiyat Öncesi ve Tarhiyat Sonrası Uzlaşmanın Karşılaştırılması	46
2.3. Uzlaşma ve Benzeri Uygulamalara İlişkin Seçilmiş Ülke Uygulamaları	49
2.3.1. Amerika Birleşik Devletleri Uygulaması	49
2.3.1.1. Uzlaşmadan Yararlanabilme Şartları	51
2.3.1.1.1. Tahsilatta şüphe (DATC)	52
2.3.1.1.2. Mükellefiyette Şüphe (DATL)	52
2.3.1.1.3. Mükellefi Mali Olarak Zora Sokabilecek Durum	53
2.3.1.2. Ödeme Yöntemleri	56
2.3.1.2.1. Tek Seferde Ödeme (Lump Sum Cash)	56
2.3.1.2.2. Periyodik / Taksitli Ödeme (Periodic Payment)	56
2.3.1.4. ABD’de Alternatif Uyuşmazlık Yöntemleri	59
2.3.1.1. Hollanda Uygulaması	60
2.3.1.2. Almanya Uygulaması	62

2.1.3. İngiltere Uygulaması.....	65
2.1.4. Fransa Uygulaması.....	66
2.1.5. Yeni Zelanda Uygulaması.....	68
2.1.6. Kanada Uygulaması	72
2.1.7. Uzlaşma Kurumu ile İlgili Yabancı Ülke Uygulamalarının Genel Olarak Değerlendirilmesi	74

3. UZLAŞMA KURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TÜRKİYE İÇİN ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YÖNTEMİ ÖNERİSİ.....	77
3.1. Uzlaşma Kurumunun Türk Vergi Hukuku İçerisinde Değerlendirilmesi	77
3.1.1. Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	77
3.1.2. Tarhiyat Sonrası Uzlaşma Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	78
3.1.3. Vergi Daireleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	80
3.1.4. Merkezi Uzlaşma Komisyonu Sonuçlarının Değerlendirilmesi	82
3.1.5. Uzlaşma Sonuçlarının Uzlaşma Türlerine Göre Değerlendirilmesi	84
3.2. Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Uzlaşma Kurumunun Değerlendirilmesi	88
3.2.1. Yasallık İlkesi – Uzlaşma Kurumu İlişkisi	90
3.2.2. Adalet İlkesi – Uzlaşma Kurumu İlişkisi.....	91
3.2.3. Belirlilik İlkesi – Uzlaşma Kurumu İlişkisi	91
3.2.4. Ödeme Gücü İlkesi – Uzlaşma Kurumu İlişkisi	92
3.2.5. Hukuki Güvenlik İlkesi – Uzlaşma Kurumu İlişkisi.....	92
3.3. Uzlaşma Kurumunun Ekonomik Bağlamda Değerlendirilmesi.....	93
3.3.1. Vergi Yüğü – Uzlaşma Kurumu İlişkisi	93
3.3.2. Vergi Gelirleri – Uzlaşma Kurumu İlişkisi.....	94
3.3.3. Vergi Kaybı – Uzlaşma Kurumu İlişkisi	97
3.3.4. Vergi Planlaması – Uzlaşma Kurumu İlişkisi.....	98
3.4. Uzlaşma Kurumunun İdari Bağlamda Değerlendirilmesi.....	99
3.4.1. Vergi Denetimi – Uzlaşma Kurumu İlişkisi	99
3.4.2. Vergi Dava Sayısı – Uzlaşma Kurumu İlişkisi	102
3.4.3. Vergi Affı – Uzlaşma Kurumu Değerlendirilmesi.....	104
3.4.4. Vergi Karmaşıklığı – Uzlaşma Kurumu İlişkisi	110
3.5. Uzlaşma Kurumunun Sosyal Bağlamda Değerlendirilmesi.....	112
3.6. Uzlaşma Kurumunun Matematiksel Açıdan Değerlendirilmesi	114
3.6.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	114

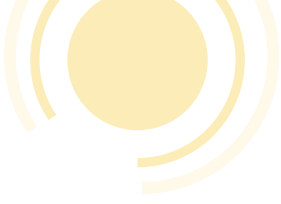

3.6.2. Araştırmanın Yöntemi.....	115
3.6.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	121
3.6.4. Bulgular	121
3.6.4.1. Merkezi Uzlaşma Komisyonu Değerlendirilmesi	122
3.6.4.1.1. İstatistik Açısından Değerlendirilmesi	122
3.6.4.1.2. Oyun Teorisi Açısından İncelenmesi	123
3.6.4.2. Vergi Daireleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu Sonuçları.....	125
3.6.4.2.1. İstatistik Açısından Değerlendirme	125
3.6.4.2.2. Oyun Teorisi Açısından İncelenmesi	126
3.6.4.3. Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sonuçlarının Matematiksel İncelemesi	128
3.6.4.3.1. İstatistik Açısından Değerlendirilmesi	128
3.6.4.3.2. Oyun Teorisi Açısından İncelenmesi.....	129
3.6.4.4. Tarhiyat Sonrası Uzlaşmanın Matematiksel Değerlendirmesi ..	130
3.6.4.4.1. İstatistik Açısından Değerlendirilmesi	130
3.6.4.4.2. Oyun Teorisi Açısından İncelenmesi.....	131
3.7. Uzlaşma Kurumunun Matematiksel Açısından Genel Değerlendirilmesi.....	133
3.8. Türkiye İçin Yeni Uzlaşma Sistem Önerisi	134
3.8.1. Yeni Uzlaşma Kurumunun İlkel Temelleri	135
3.8.1.1. Yasallık İlkesine Aykırı Olmayan Bir Sistem Geliştirilmesi.....	135
3.8.1.2. Tüm Mükellefler İçin En Adil Olan Sistemin İnşa Edilmesi	135
3.8.1.3. Başvuru Ücreti Uygulamasının Sisteme Dâhil Edilmesi	136
3.8.1.4. Şeffaf ve Hem Geçmişe Hem de Geleceğe Dönük Bir Sistem Olmalı.....	136
3.8.1.5. Uygulama Sırasında Her Aşamada Bilgilendirmenin Sağlanması	136
3.8.1.6. Sistem Üst Yöneticiler Tarafından Denetime Tabi Tutulmalı ...	137
3.8.1.7. Geri Bildirimlere Uygun Olması	137
3.8.1.8. Vergi Karmaşıklığını Önlemesi	137
3.8.1.9. Vergi Kaybını Azaltıcı, Vergi Uyumunu Arttırıcı Şekilde Dizayn Edilmesi.....	138
3.8.1.10. Uzlaşma Başvurusu ve Görüşmeler İçin Optimal Sürenin Belirlenmesi	139
3.8.1.11. Uzlaştırıcı / Arabulucuların Yetkin Olması	139
3.8.1.12. Tek veya Çok Katmanlı Sistem Seçimi	139
3.8.1.13. Uzlaşma Sürecinde Teknolojiden Faydalanılması	139
3.8.2. Yeni Uzlaşma Kurumunun Uygulama Esasları	140
5. SONUÇ	143
KAYNAKLAR	147
EKLER	158

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1: Çatışma (Anlaşmazlık) Çözüm Yöntemleri	2
Tablo 2: Arabuluculuk Uygulamasının Genel Özellikleri	18
Tablo 3: Yargı Süreci ile Arabuluculuk Arasındaki Farklar	19
Tablo 4: Tahkim Uygulamasının Genel Özellikleri	22
Tablo 5: Erken Tarafsız Ön Değerlendirme Uygulamasının Genel Özellikleri	27
Tablo 6: Uzlaşma Komisyonları Başkan ve Üyeleri	38
Tablo 7: Uzlaşma Komisyonlarının Yetki Sınırları Bakımından Gruplandırılması	39
Tablo 8: Tarhiyat Öncesi ve Tarhiyat Sonrası Uzlaşmanın Karşılaştırılması	46
Tablo 9: İngiltere’de 2015 - 2021 Yılları Arası ADR İstatistikleri	66
Tablo 10: Ülkelere Göre Uyuşmazlık Çözüm Uygulamalarının Önce Çıkan Özellikleri	74
Tablo 11: Uzlaşma Sayılarının Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Oranları	96
Tablo 12: Vergi İncelemesi İstatistikleri	100
Tablo 13: Vergi Mahkemeleri Dava Sayıları	102
Tablo 14: Türkiye’de Çıkarılmış Vergi Af Yasaları	105
Tablo 15: Türkiye’de Vergi Afları ve Elde Edilen Gelirler (1980-2018)	107
Tablo 16: PwC & Dünya Bankası Vergi Karmaşıklığı Endeksi	111
Tablo 17: Merkezi Uzlaşma Komisyonu Uzlaşma Sayıları 2007 – 2022 Yılları Toplamı	122
Tablo 18: Merkezi Uzlaşma Komisyonu Korelasyon Analiz Sonuçları	122
Tablo 19: Vergi Daireleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu Sayıları 2007 – 2022 Yılları Toplamı	125
Tablo 20: Vergi Daireleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu Korelasyon Analiz Sonuçları	125
Tablo 21: Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sayıları 2012 – 2022 Yılları Toplamı	128
Tablo 22: Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Korelasyon Analiz Sonuçları	128
Tablo 23: Tarhiyat Sonrası Uzlaşma Sayıları 2006 – 2022 Yılları Toplamı	131
Tablo 24: Tarhiyat Sonrası Uzlaşma Korelasyon Analiz Sonuçları	131
Tablo 25: Uzlaşma Verileri Matematiksel Değerlendirme Özet Tablosu	134

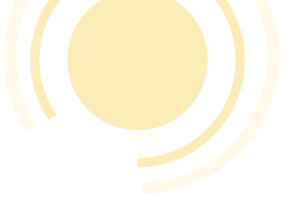
ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1: Uyuşmazlıklarda Buzdağı Modeli	3
Şekil 2: Türkiye’de Vergi Uyuşmazlıklarının Çözüm Yolları	8
Şekil 3: Arabuluculuk Sürecinin Başlatılması	17
Şekil 4: Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Süreci	33
Şekil 5: Tarhiyat Sonrası Uzlaşma Süreci	45
Şekil 6: ABD’de Uzlaşma Başvurusu Aşamaları	60
Şekil 7: Alman Vergi Hukukunda Uyuşmazlık Çözüm Süreci	64
Şekil 8: Yeni Zelanda Vergi Hukukunda Uyuşmazlık Çözüm Süreci	71

GRAFİKLERİN LİSTESİ

Grafik	Sayfa
Grafik 1: ABD’de Uzlaşma Sonucu Vergi Gelirlerinin Yıllar İtibariyle Değişimi	58
Grafik 2: Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sayılarının Yıllar İtibari ile Değişimi (2012-2022)	77
Grafik 3: Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sayılarının Yıllar İtibari ile Değişimi (2006-2022)	78
Grafik 4: Tarhiyat Sonrası Uzlaşmada Başvuru Sayısı ve Uzlaşılan Dosya Sayısının Yıllar İtibari ile Değişimi	79
Grafik 5: Vergi Daireleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu Sayıları	80
Grafik 6: Vergi Daireleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu Başvuruları ve Vergi Kaybı	81
Grafik 7: Merkezi Uzlaşma Komisyonu Başvuru Sayıları ve Vergi Kaybı (2007-2022)	82
Grafik 8: Merkezi Uzlaşma Komisyonu Uzlaşma Sayıları	83
Grafik 9: Tarhiyat Sonrası, Tarhiyat Öncesi, Merkezi Uzlaşma Komisyonu, VDKUK Uzlaşmaya Konu Olan Vergi Karşılaştırması	84
Grafik 10: Tarhiyat Sonrası, Tarhiyat Öncesi, Merkezi Uzlaşma Komisyonu, VDKUK Uzlaşmaya Konu Olan Ceza	85
Grafik 11: TÖU, TSU, Merkezi Uzlaşma Komisyonu ve VDKUK Uzlaşma Sonrası Vergi	86
Grafik 12: TÖU, TSU, Merkezi Uzlaşma Komisyonu ve VDKUK Uzlaşma Sonrası Ceza	87
Grafik 13: Türkiye’de Vergi Yüğü ve Uzlaşma Rakamları Karşılaştırması	94
Grafik 14: Toplam Vergi Gelirleri ile Uzlaşma Sayılarının Karşılaştırması	95
Grafik 15: Vergi İncelemesi ve Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Sonuçları Karşılaştırması	101
Grafik 16: Vergi Mahkemeleri Dava Sayıları ile Uzlaşma Rakamları Karşılaştırması	103
Grafik 17: Uzlaşma Başvuru ve Kabul Sayıları ile Af Kanunu Çıkartılan Yıllar Karşılaştırması	108

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADR	Alternative Dispute Resolution
AOIC	Automated Offers in Compromise
BS	Başvuru Sayısı
CIR	Commissioner of Inland Revenue
DATC	Doubt as to Collectibility
DATL	Doubt as to Liability
DOS	Department of State
DRU	Dispute Review Unit
ETA	Effective Tax Administrator
FAST	The Fixing America's Surface Transportation
HMRC	Her Majesty's Revenue and Customs
ICS	Integrated Collection System
IRS	Inland Revenue Service
MARC	Modes Alternatifs de Résolution des Conflits
MfN	Netherlands Mediators Federation
NFTL	A Notice of Federal Tax Lien
NOPA	Notice of Proposed Adjustment
NOR	Notice of Response
OIC	Offers In Compromise
RCP	Reasonable Collection Potential
SOP	Statements of Position
TA	Tax Administration
TÖU	Tarhiyat Öncesi Uzlaşma
TSU	Tarhiyat Sonrası Uzlaşma
UDS	Uzlaşılın Dosya Sayısı
UKOC	Uzlaşmaya Konu Olan Ceza
UKOV	Uzlaşmaya Konu Olan Vergi
USC	Uzlaşma Sonucu Ceza
USV	Uzlaşma Sonucu Vergi
VUK	Vergi Usul Kanunu

1. GİRİŞ

Uyuşmazlıklar insanlık tarihi kadar eskiye dayanmakta olup hayatın her alanında olduğu gibi vergileme alanında da sık sık uyuşmazlıklar çıkabilmektedir. Vergi uyuşmazlıkları olarak adlandırılan bu durumlar iki yolla çözüme kavuşturulabilmektedir. Bunlar idari çözüm yolları ve yargısal çözüm yollarıdır. Yargı yolu ile çözüm yöntemi hem maliyetli hem de uzun zamana yayılabildiği için idari çözüm yolları geliştirilmiştir. Bu yöntemler barışçıl çözüm yöntemleri olarak da adlandırılmaktadır. Barışçıl çözüm yöntemlerinin kullanılmasındaki amaç, yargı organlarının iş yükünü hafifletmek, vergi alacağının bir an önce tahsil edilmesi sağlamak ve mükellef ile idare arasında kurulacak ilişkilerin güçlendirilerek, mükelleflerin vergi uyumlarının artırılmasıdır.

Barışçıl çözüm yöntemleri vergi ile ilgili tarihi süreç içerisinde farklılaşmıştır ve farklı uygulamalar gündeme gelmiştir. Bu yöntemlerin en temeli uzlaşma uygulamasıdır. Farklı ülke uygulamalarında ve farklı yöntemlerle kullanılan bu uygulamanın temel mantığı aynı olmasına rağmen uygulamada farklılaşabilmektedir. Türk Vergi Hukuku içerisinde uzlaşma 1963 yılında dâhil edilmiş olup, Almanya uygulaması esas alınmıştır ve zaman içerisinde değişiklikler yapılarak bugünkü halini almıştır. Kaynağını Vergi Usul Kanunu'ndan alan uzlaşma iki farklı yönetmelik ile uygulanmaktadır. Uzlaşma haricinde Türk Vergi Hukuku içerisinde hataların düzeltilmesi, cezalarda indirim, pişmanlık, izaha davet gibi farklı uygulamalar da bulunmaktadır.

Barışçıl çözüm yöntemleri farklı ülke uygulamalarına bakıldığında arabuluculuk, müzakere, tahkim, özel yargılama, arabuluculuk-tahkim, erken tarafsız ön değerlendirme, kısa duruşma gibi farklılaşabilmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri de denilen bu yöntemlerin geliştirilmesindeki amaç, verginin bir an önce tahsilinin gerçekleştirilmesinin yanında, vergi adaletini sağlama, mükellef ve idarenin haklarının korunması, yargı organlarının iş yükünün azaltılması, tarafsızlığın sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uzlaşma yukarıda bahsedilen amaçların sağlanamaması, yasallık ilkesine aykırı olması gibi yönlerden sık sık eleştiri konusu olmaktadır. Özellikle Türkiye'de uzlaşmanın yasallık ilkesinin bir hayli uzağında yer alması, uygulamanın meşruluğunun sorgulanmasına neden olmaktadır. Yapılan eleştirilen ve çalışmalar, uzlaşma kurumunun modern alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin gerisinde kaldığı ve reforma ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır. Uzlaşmanın çok fazla eleştiriye maruz kalması sıklıkla uygulamanın kaldırılması tartışmalarını da gündeme getirmektedir. Eleştirilen hususlarda haklılık payı olmakla birlikte uzlaşma kurumunun varlığını sürdürmesi ancak yapılacak reform çalışması ile daha modern bir uygulama şekline dönüştürülmesi gerekliliği çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde uyuşmazlık kavramı, uyuşmazlık türleri ve vergi uyuşmazlığı kavramları ele alındıktan sonra vergi uyuşmazlıklarını ortaya çıkartan etkenler aktarılacak ve Türk Vergi Hukuku içerisinde vergi uyuşmazlıklarının çözümünde uygulanan barışçıl uygula-

malar aktarılacak ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ele alınacaktır. Bu noktada farklı ülke uygulamaları incelendiğinde arabuluculuk, müzakere, tahkim ve benzeri uygulamalar dikkat çekmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ABD, Fransa, Hollanda, Almanya, İngiltere, Kanada ve Yeni Zelanda'da uygulanan barışçıl çözüm yöntemleri aktarılacak olup bölüm sonunda ülke uygulamalarının öne çıkan özelliklerine yer verilecektir.

Üçüncü bölümde Türk Vergi Hukuku içinde yer alan uzlaşma uygulaması detaylı olarak incelenecek ve uygulama esasları ele alınacaktır. Öncelikle tarhiyat öncesi uzlaşma ele alınacak ardından tarhiyat sonrası uzlaşma ve merkezi uzlaşma komisyonu ve vergi daireleri koordinasyon uzlaşma komisyonu incelenecektir.

Son bölümde öncelikle Tarhiyat Öncesi Uzlaşma, Tarhiyat Sonrası Uzlaşma, Merkezi Uzlaşma Komisyonu ve Vergi Dairleri Koordinasyon Uzlaşma Komisyonu sonuçları değerlendirildikten sonra uzlaşma kurumunun eleştirildiği hususlar irdelenecektir. Uzlaşma uygulaması ekonomik, idari ve sosyal bağlamda incelendikten sonra matematiksel incelemeye yer verilecektir. Bunlar ekonomik olarak, vergi yükü, vergi gelirleri, vergi kaybı ve vergi planlaması; idari olarak, vergi denetimi, vergi dava sayısı, vergi affı ve vergi karmaşıklığı; sosyal olarak da vergi psikolojisi ve vergi uyumu olarak ele alınıp değerlendirilecektir.

Matematiksel incelemede ise uzlaşma sayılarının korelasyonu olarak incelendikten sonra uzlaşma uygulamasının oyun teorisi karşısındaki durumu analiz edilecektir. Korelasyon ve oyun teorisi incelemeleri tarhiyat öncesi uzlaşma, tarhiyat sonrası uzlaşma, merkezi uzlaşma komisyonu ve vergi daireleri koordinasyon uzlaşma komisyonu uzlaşma sonuçları olarak ayrı ayrı değerlendirilecektir. Bu incelemelerdeki amaç uzlaşma kurumunun hem idare hem de mükellef açısından gerekli olup olmadığı ve uzlaşma kurumunun başarısının ölçülmesinin sağlanmasıdır. İnceleme sonucunda elde edilecek bulgular ile uzlaşma kurumunun gerekliliği ortaya konulduktan sonra, mevcut uygulamanın modern uygulamalar ile olan durumu ve ne gibi yeniliklerin getirilmesi gerektiği ele alınacaktır.

Mevcut hali ile sıklıkla eleştirilen uzlaşma kurumu, vergisel alanda pek çok uygulamada olduğu gibi reforma ihtiyaç duymaktadır ve bu yeniliklerin neler olacağı çalışma sonucunda detaylı olarak değerlendirilecektir. Bu incelemeler sonrasında farklı ülke uygulamaları da dikkate alınarak yeni uzlaşma uygulaması önerisinde bulunulacaktır.